

proletármozgalom intellektüel vezetőitől (mert zárójelben megjegyezve a proletariátus egész eszmevilágát is a polgári társadalom szülte), szóval eltekintve ezektől az intellektüelektől, nyomjanak csak pszichológiai kísérletképen egymásután ezer és ezer proletárkézbe valami émelygősen tetszetős képeslevelezőlapot és egy Kassák-féle dinamikus térkompozíciót, az utóbbit mint számára érthetetlen és közömbös dolgot, legfeljebb csak zavarában fogja választani. Persze, ha kellőképen fel van már világosítva, ha csak egy ultrakonstruktivistá műrekek fejezi ki lelki világát, ha tehát nem ösztönszerűen választhat, akkor, de csak akkor fogja a legújabb vagy régiebb izmusokat proletárművészetnek tartani.

És aki csak valamennyire tisztában van az impresszionizmusra törekvő irányok történetével, azaz, helyesebben mondva, az «izmusok»-kal, nem fogadhatja el Makkai tételét. Például vegyük a futurizmust elő. A futurizmus világ-felfogása szerint az élet folytonos változás, szakadatlan, semmi gátat nem tűrő és a világért sem korlátozható rohanás, az egyén célja pedig az élet lehetőségeinek minél teljesebb és erőszakosabb kiélése. Merő ellentéte tehát az individualizmust támadó szocialista világszemléletnek, a képzőművészetnek minden ízében anarchikus jelensége, a polgári lélek bomlásának egyik legszélsőségebb tünete. Marinetti és társai, Nietzsche e karrikaturái pedig mindenestre nagyot néznének, ha valaki velük Makkainak azt az állítását közölné, hogy ők a proletárvilágéneket képviselői vagy úttörői. És épen így elsodálkoznának Cézanne és Gauguin, akiknek művészetében az expresszionizmus gyökeredzik, ha feltámadnának és arról értesülnének, hogy az ő szélső érzékarisztokratizmusuk egy proletárművészet őse. *Farkas Zoltán.*

[Zenei szemle.

Casals.

Név, amelyhez minden muzsikusi léleknek felejthetetlen élményei fűződnek. Casals Pablo, a spanyol gordonkás, ma a legnagyobb muzsikusa a hangversenytermeknek. Hangszere a legközvetlenebb, legmelegebb, legéneklőbb hangszer, az ő kezei alatt teljesen átlelkedül, maga lesz az abszolút zene, amely függetlenül minden anyagtól, tökéletes harmonijában száll a magas-

ságok felé. A legnemesebb, a legkomolyabb művészet ez, amely már túl van minden külsőségen, kötöttségeken s csak a legnagyobbat tartja szem előtt. Mélyeséges emberi lélek megnyilatkozása, aki már eljutott a bölcseség, a jóság és a szépség apostoli magaslataira. Casals művészetéről dicséretet írni annyira, mint dicsérni az abszolút zenét; kifogásolni itt csak szegény, fontoskodó, kicsinyes lelkek tudhatnak. Ez a művészet felül áll mindenben, egy sajátos külön világ, amelybe elmerülve az örökkévalóság szivdobogását hallgatjuk, amelynek fényénél az életünk eddig nem is sejtett értelmet nyer: napjainak száma úgy tűnik fel előttünk, mint egyetlen nap és a halál, a mindent szétromboló, a léleknek ilyen súlya előtt elveszti hatalmát. Ennél a zenénél bánt a koncertterem ragyogó villanyfénye, a toilettek pazar pompája, a zajos külső tetszésnyilvánítás. A behúnyt szemmel muzsikáló művész átszemlélt aszkéta arcáról leri komolyságában szinte vallásos jellegű művészi hitvallása: a mű szelleme mindenekelőtt, amelyben felolvad minden egyéni ambíció.

Bach tisztán csellóra írt d-moll suiteje volt műsorának leghatalmasabb száma. Még sohasem éreztük ilyen teljesen a zenei gondolatoknak az egyetlen hangszert szinte összeroppantó súlyát és gazdagságát, mely ebben a műben megnyilvánul. Az orgonaszzerűen ható széles, pathetikus, telített tónusú arpeggiók olyanok, mint viharból hajtott sötét felhőfátyolok, melyek hol összesűrítve, hol szétszakadva száguldanak tovább. A «Saralande» méltóság-teljes tételében fenséges nyugalom uralkodik: mint amikor a vihar után kiragysz a völgybe leereszkedett esti nap és a folyó bearanyozott hullámaiban égi kupola tükröződik. Bach szellemének teljes diadala ez az anyag.

Brahms f-dur szonátájában Casals a szenvedélyes, pathetikus Brahmsot varázsolja elének. Az alaptónus még az adagio affecturoso fájdalmas panaszában is ugyanaz marad. Az első tétel zongorafőtémájának féktelenül tobzódo tremolójában a cselló plasztikus motívuma, mint egy-egy szenvedélyes felkiáltás olvad bele. Az allegro appassionato nyugtalan, forrongó scherzója után az utolsó tételben koncentrálnak a szenvedélyek. A telthangzású, nagyvonalú, éneklő hangszere sajátos karakteréből született mű méltán ihlette meg Casals gazdag, művészi fantáziá-

ját. Locatelli szonátájában az olasz barokk zene nemes komolysága, melodiáinak szépsége, melegsége felülmúlhatatlan hangzott fel Casals édesen daloló csodahangszerén.

Ilyen műsorok és ilyen művészek hivatottak a közönség ízlésének nevelésére, nemesítésére.

*

Kevés zenekar dicsekedhet olyan karmesterrel, aki mint előadóművész is egy estét betöltő hangversenyen tudja zenekarát foglalkoztatni. *Dohnányi Ernő* külön zenekari est keretében adta elő Schumann a-moll, Liszt es-dur és Beethoven c-dur zongorakoncertjét. Különösen Schumann lírai érzelmessége, meleg, szárnyaló kantilénája talált Dohnányiban mesteri interpretálót. Hasonló könnyedséggel, a vérbeli muzsikus veleszületett nagyszerű közvetlenségével és magától értetődöttségével tolmácsolta Liszt és Beethoven verseinek zongoraszólamát.

*

A VIII. filharmóniai hangversenyen a külföldet diadalmasan bejárt «Háry János»-suite került előadásra a szerző, Kodály Zoltán személyes vezetésével.

Színmagyar lélek a zenében. Nehéz szavakkal kifejezni, hogy mi hozza felzúrt bennünk Kodály zenéjét hallgatva azt a lélek mélyén rejtőző forró, fájdalmas érzést, melyet idegenben élünk át a legjobban, mely szülőházánkhöz, a magyar földhöz és a magyar néphez fűz.

Háry János zenéje in nuce magában rejtja a magyar népdal, a magyar népies kultúra talajában gyökerező jövő magyar operának számtalan problémáját, lehetőségeit. Most, midőn elszakítva a színpadi látványtól, tisztán suite formájában hallottuk, még inkább élvezhettük abszolút zenei értékében. A bécsi harangjáték finom bája, fantasztikus színporkázása után a gyönyörű «Dal» tétel, Háry és Örzse nótája «Tiszán innen, Dunán túl»: micsoda mélységek egy egyszerű bús népdal témájára felépített tételben! Egy álmodozó, szerető szívű, önmagát áltató, könnyenhívó, sokat szenvedett lélek, az ősi magyar bánat zenei megnyilatkozása. A IV. tétel fuvózenekarának elragadó groteszk humora (Napoleon csatája és veresége) csak úgy árasztja a szívből fakadó, napfényes vidámságot. Az V. tétel, a pompás palotás, a XVIII. századi magyar tánc újra-

ébredése. Ragyogó, csillogó, igazi magyaros színpompa, férfias, kemény, büszkén felegyenesedő ritmus a zenekarban: ilyen tánczenét is csak magyar lélek húzhat magyar léleknek talp alá. A VI. tétel «A császári udvar bevonulása» teljes zenekari pompával fejezi be a művet.

Kodály az ő sajátosan koncentrált, a lényegét rendkívüli értelmességgel kiemelő, minden fölösleges mozdulatot elhagyó, szükszavú dirigens modorában nagyszerűen vezette zenekarát. A hangverseny másik vendége Hansen Cecilia hegedűművésznő volt. Nagyon szépen játszott a Glasunov híres a-moll hegedűversenyét. Glasunov zenéjében hiába keresnők honfitársainak, mint Rimski Korszakovnak ősi erejét, Muszorgski népi melodiáinak színes pompáját, Csajkovszky tépett lelkének tragikus borongását, de találunk benne sok formaszépséget, dallamgazdagságot, nyugodt mederben haladó, az igazi szenvedélyekig sosem emelkedő érzelmi világot és főképp briliáns hangszerelést, a hegedűtechnika legmagasabb igényű, hatásos kiaknázását.

Hansen Cecilia a mű dallamszépségeinek szívből fakadó, bensőséges interpretálásával, minden elismerésreméltó hangszertudásával rászolgált a meleg ünnepeltetésre.

Brahms IV. e-moll szimfóniájának előadása nagy élvezetet nyújtott a nagy német mester híveinek. A mindjobban magára maradt, öregedő, rezignált Brahms lelke hangzik ki belőle. A lélek legmélyén lejátszódó benső tragédia kifejezése ez a mű túlnyomóan, fáradt, fátyolozott, ősziesen fakó színek, sajátos objektív, balladai-epikus stílus. A hamu alól itt-ott elővillogó, erőszakosan visszafojtott szenvedélyek, majd különböző homály, titkosság. Sehol semmi ragyogó fény: emlékeztet őszi időben az északnémet tavak szintelen, fátyolozott, egytönusú, fáradt melankoliájára. Feltűnő ebben a szimfóniában Brahms archaizáló törekvése. A II. tételben a régi görög hangnem, a frig e, d, c, h szerepel. A Finalesban a régi Ciaconna variációs formájára nyúl vissza. A téma 32 variációjában csodálhatjuk, hogy Brahms micsoda acélos következetességgel, óriási kontrapunktikus tudással oldotta meg ezt a magábanvéve száraz feladatot.

Dohnányinak, a brahmisi hagyományok leghivatottabb őrzőjének dirigálásában a szimfónia megragadó, ne-

mes, emberileg annyira igaz rezignációja, érdes monumentálisa teljes mértékben jutott érvényre.

*

Örömmel üdvözljük a «Muzsika» zeneművészeti, zenetudományi és zenekritikai folyóirat megszületését. Kultuszminiszterünk mély belátása arra a sok-sok tennivalóra vonatkozóan, ami a magyar zenetudósokra vár, ezzel a lappal a munka elvégzésének egyik legfontosabb kellékét teremtette meg. Nagy jelentősége lesz e folyóiratnak abban, hogy a magyar zenetörténeti kutatások eredményeinek publikálására szélesebb teret van módjában nyújtani.

«A zenetudósoknak és az alkotó zenészeknek együttműködve kell kifejleszteni népi, nemzeti irányban a magyar műzenét» — írja gr. Klebelsberg a lap megnyitó soraiban. — «Egy jó zenei folyóirat sokat tehet nemcsak Budapesten, hanem különösen a vidéki zenei életnek elmélyítésében, ahol speciális zenei könyvtár nem áll a zenekedvelők rendelkezésére. Egy jó zenei revü tájékoztathatja a magyar intelligenciát a külföld zenei mozgalmairól és amint a tudományok terén a mindenkori világlejlődést nyomon követjük, azonképen a zenei életben is megteremtheti nemzeti különállásunk épségben tartása mellett a mindenkori kontaktust a világramlatok és itthoni zenés életünk között.»

A díszes kiállítású első ünnepi szám sok értékes cikkel hódol a legnagyobb magyar zenei lángelme, Liszt Ferenc emlékének.

A tanulmányok közül *Isoz Kálmán*, legkiválóbb Liszt-szakértőnk «Liszt és Budapest» c. cikke legszebb példája annak, hogy szigorúan objektív tudományos módszer mellett is lehet érdekeszítőben, élvezetes, elegáns, világos stílusban elénk tárni a kutatások eredményeit. *Koudela Géza* kitűnő egyházi szónokunk színes, gazdag nyelvezete, az egyházi zenében való nagy jártasága kitűnően érvényesül Liszt egyházi és vallási műveiről írt tanulmányában. *Major Ervin*, a magyar zenetörténet nagyszorgalmú adatgyűjtője, Liszt magyar rapszódáinak forrásait igyekszik kimutatni. *Apponyi Albert gr.* és *Pauler Ákos* cikkei újból bizonyítják, hogy zenéről teljes lélekkel, a lényegyet megragadóan igazán a «nem szakmuzsikusok» tudnak írni. Azok, akik — mint Apponyi gróf írja — a zenevilággal

csak a fül és szív útján állnak kapcsolatban. Egy pár mondatukban több lelket, lényegyet adnak Liszt művészi és emberi nagyságáról, mint a sok száraz adatot felhalmozó, szellemtelen biográfusok kötetei.

Kívánjuk, hogy a «Muzsika» nagyszabású programjának beváltásával biztosítéka legyen egy egységes, komoly, tisztult elveket valló, képzett magyar zeneirőgeneráció kifejlődésének és méltó organuma a világhírű magyar zeneművészetnek. *Prahács Margit.*

Magyar folyóiratszemle.

Amint a mű megkezdí szemmellátható, tudatunk számára hozzáférhető életét, megindul az alkotó részéről a mű organizációja és ezután a technikai kivitel. Bár ezeket a műveleteket első sorban a művészi értelem irányítja, nem nélkülözi a tudat előtt meglepetés-szerűen jelentkező, érthetetlennek tűnő belső impulzusok segítő erejét, mint ahogyan néha a tudattalanban folyó is egy-egy divinációs pillanatban megvilágosodhatik az alkotó előtt. Általában nehéz pontosan szétválasztani a tudatot a tudattalantól, mert a határ e két lélekország között egyéneknél másutt és másutt fekszik. Így érthető, hogy a költők, művészek vallomásaiban gyakran látszólag ellentmondanak egymásnak, mást és mást tartva tudatosnak, illetve tudattalannak, sőt egy-egy író élete folyamán is különbözőképen vélekedik e kérdéssről. Nemcsak egyéneknél és életkoronként, hanem szellemtörténeti korszakonként is változik e két lélekerület egymáshoz való viszonya. A realizmus és racionalizmus évtizedeiben pl. oly nagyfokú lett az alkotás tudatossága, hogy mindinkább megnövekedett a vágy az alkotás kevésbé tudatossá tételére. A mai korban, amikor az emberi szellem művészi nyilatkozásainak minden területén a racionalizmus és realizmus éjtszakájának lassú elmulását figyelhetjük, és tudjuk, hogy egy egyetemes metafizikai világnézet hajnalnyere dereng a távolokban, nem érdetelen vizsgálni azokat a jelenségeket, amelyek az emberi létezés irracionálisát hirdetik. (*Németh Antal: A tudattalan szerepe a művészi alkotásban. Budapesti Szemle febr.*)

A világháború után a német népelektben főként két irányban következett be nagy átalakulás: az államhatárok egészen új elgondolások terén és az ú. n. «külföldi németek» kérdése-